

ხათუნა შალამბერიძე

ე.ა.დ., აკადემიკოსი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ფინანსური ბაზრის ზოგიერთი ასპექტი მსოფლიო ეკონომიკური გლობალიზაციის პირობებში

ფინანსების გლობალიზაცია არის მსოფლიო ეკონომიკური და ფინანსური ურთიერთობათა მნიშვნელოვნად ინტეგრირებული ბაზარი, რომელსაც საზღვრები არ გააჩნია. თანამედროვე მსოფლიოში ფინანსური გლობალიზაცია მჭიდრო კავშირშია მატერიალური დოვლათისა და მომსახურების გლობალიზაციასთან. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ფინანსების სისტემა გლობალიზაციის დონით მთელს რეალურ ეკონომიკას უსწრებს.

გლობალური ფინანსური ბაზრის გენეზისის მთავარ წინაპირობას და ფაქტორს წარმოადგენს მონაცემთა ციფრების ფორმით გარდაქმნის ტექნოლოგია, რომელმაც რევოლუცია მოახდინა მსოფლიო ფინანსურ სამყაროში. ფინანსური გლობალიზაციის ფაქტორებიდან აღსანიშნავია: განვითარებული ბაზრები, დემოგრაფიული სიტუაცია, ქცევა დაზოგვის სფეროში, ინსტიტუციური კაპიტალის საეთაშორისო მოძრაობა, სტანდარტიზაცია, ფულადი ნაკადები, პორტფელური ინვესტიციების თანამედროვე თეორიები, ფინანსური ინოვაციები და ბაზრის უმყარობის ასპექტები, ლიბერალიზაცია და სხვა. ამ ფაქტორებზე პირდაპირ გავლენას ახდენს მუდმივ სრულყოფაში მყოფი ინფორმაციული ტექნოლოგიები.

ფინანსების გლობალიზაციის მოქმედ იურიდიულ პირებს წარმოადგენდნენ: ბირჟები, ბანკები, მთავრობა, ცენტრალური ბანკი, ზედამხედველობა, მსესხებელი და კაპიტალის მიმღები, ინვესტორები, საინფორმაციო ტექნიკის მწარმოებლები და საინფორმაციო უზრუნველყოფა, შერეული საწარმოები ლოგისტიკისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიებში და სხვა.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფა უპირატესად ფინანსური ბაზრის მეშვეობით წარმოებს. ფინანსური ბაზარი ფულადი სახსრების მოძრაობის ორგანიზაციის განსაკუთრებული ფორმაა. ფინანსური ბაზარი ფულად ურთიერთობათა სისტემაა, რომელიც ფინანსურ რესურსებზე მოთხოვნა-მიწოდების საფუძველზე დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრების გადანაწილების პროცესში ყალიბდება. ფინანსური ბაზრის სტრუქტურა აერთიანებს სხვადასხვა საფინანსო ინსტიტუტებს – საბანკო დაწესებულებებს, სადაზღვევო კომპანიებს, საფონდო ბირჟებს, რომელთაგან ყველა მათგანს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ ურთიერთობათა შემდგომი განვითარება შეუძლებელია ადეკვატური ფულად-საკრედიტო სისტემისა და პოლიტიკის გარეშე, რაც სხვა არაფერია, თუ არა ეროვნული ეკონომიკის რეალური სექტორის სტაბილური ზრდის სტიმულირება

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პოტენციალი

მკაცრი კონტროლის პირობებში. ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მიზანია კონტროლირებადი ინფლაციის პირობებში ლიკვიდობის ზრდის შესაბამისობაში მოყვანა ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდასთან და საგადასახდელო ბალანსის პარამეტრებთან.

ფინანსების სფეროში გლობალიზაციის პროცესმა გამოიწვია არა მარტო ფულადი რესურსების უდიდესი მასის განთავსება გლობალურ ფინანსურ ბაზრებზე, არამედ შეცვალა მსოფლიო ეკონომიკაში ფულის ფუნქციები. ფული გადაიქცა საქონლად, ხოლო ვალუტის კურსის დაწესებში სპეკულაციამ მიიღო შედარებით მომგებიანი საბაზისო ოპერაციის ფორმა. ამასთან, საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ გლობალიზაციამ მოიცვა მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში მატერიალური, ფინანსური, ადამიანური და სხვა რესურსების სამეურნეო მიზანმიმართულების მიხედვით განთავსება, ე.ი. ამ რესურსების კონცენტრაცია უნდა მოხდეს იმ რეგიონებში, სადაც შეიძლება მათი ეფექტიანი მოპოვება.

შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ ფინანსურ სფეროში გლობალიზაციის პროცესმა ფართო განვითარება ჰპოვა. კომპიუტერიზაცია, ელექტრონული ანგარიშებისა და საკრედიტო რუკების სისტემები, კოსმოსური კავშირები იმის საშუალებას იძლევა, რომ სწრაფად გადაეცეს ფინანსური ინფორმაციები, გაფორმდეს გარიგებები, სახსრები ჩაირიცხოს ერთი ანგარიშიდან მეორეში სახელმწიფო საზღვრების სიშორის მიუხედავად. ამ პროცესებმა შესაძლებელი გახადა ტრანსაქციური დანახარჯების შემცირება, რაც ფაქტობრივად წარმოადგენს მსოფლიო ფინანსური ბაზრის ფორმირების ძირითად მახასიათებლებს.

თანამედროვე ფინანსური კრიზისის მასშტაბები და ხანგრძლივობა ეკონომიკურ მეცნიერებას აიძულებს ახლებურად განიხილოს ის ცვლილებები, რომლებიც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დომინირებს გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან. განსაკუთრებით საყურადღებოა ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციასთან დაკავშირებული მოვლენები, რომელსაც თან ახლავს გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესების გადრმავეება.

როგორც წესი, საქართველოში ეკონომიკური და ფინანსური რეფორმების წარმატებით განხორციელებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესი. ქვეყანაში მისი გავლენის მიღმა არც ფინანსურ-საკრედიტო ურთიერთობები დარჩა. ფინანსების გლობალიზაციის დონე ინტეგრირებულ ფინანსურ ბაზრებზე უნდა ვეძებოთ, რომელსაც წინასწარ განსაზღვრული ჩარჩოები არ გააჩნია.

საქართველოს ეკონომიკის ფინანსური სტაბილიზაცია საკუთარი შესაძლებლობების მობილიზაციით ძნელია. საჭიროა ქვეყანა ჩაერთოს მსოფლიოს ეკონომიკური ცხოვრების გლობალურ ურთიერთობებში. ამის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობა იყო ქვეყნის მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრად შესვლა. რა თქმა უნდა, საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და რეკონსტრუქციისა და განვითარების მსოფლიო ბანკის, აგრეთვე ევრობანკის საქმიანობა საქართველოში დადებით შეფასებას იმსახურებს. ამასთან, ობიექტურ აუცილებლობას წარმოადგენს ეროვნული ეკონომიკის მსოფლიოს გლობალიზაციაში ჩართვა. მით უმეტეს, ფინანსური გლობალიზაცია მჭიდრო კავშირშია ღია ეკონომიკასთან, ე.ი. ეკონომიკასთან, რომელიც შეუზღუდავად ურთიერთმოქმედებს სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან.

საქართველოში, სხვა განვითარებადი ქვეყნების მსგავსად, ურთულეს პრობლემად რჩება მიმოქცევაში ფულის მასის რეგულირება. მდგომარეობას ართულებს, ერთი მხრივ, ქვეყანაში

ღია ეკონომიკის ჩამოყალიბება-ფუნქციონირება და მეორე მხრივ, შემოსავლების აკუმულირებაში პრიორიტეტის უცხოურ ვალუტაზე გადატანა. ამის გამო, მიმოქცევაში ფულადი მასის მოცულობის გაანგარიშება რთულდება, ხოლო მისი გაკონტროლება - კიდევ უფრო ძნელი ხდება.

ღია ეკონომიკა სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან ორი გზით ურთიერთქმედებს: ყიდულობს და ყიდის საქონელსა და მომსახურებას მსოფლიოს სასაქონლო ბაზრებზე და ყიდულობს და ყიდის კაპიტალურ აქტივებს მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე. ჩვენი მიზანია, შევისწავლოთ საერთაშორისო ფინანსური ურთიერთობები, ე.ი მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე კაპიტალური აქტივების ყიდვა-გაყიდვასთან დაკავშირებული მოვლენები.

როდესაც გლობალური ფინანსური სისტემის როლს ვაანალიზებთ, საჭიროა განვიხილოთ სასესხო კაპიტალის ბაზრის თავისებურებანი. სწორედ ეს ბაზარი უყრის თავს დანაზოგებს და იმავე ბაზარზე ხდება მისი სესხად გაცემაც. ბაზარზე მოქმედებს სარგებლის ერთიანი განაკვეთი, რომელიც, ერთი მხრივ, დანაზოგებიდან მოსალოდნელ შემოსავალს გამოხატავს და მეორე მხრივ, სესხის სარგებლობის საფასურსაც.

მსოფლიო პრაქტიკიდან ცნობილია, რომ დაზოგვა სამამულო ინვესტიციებისა და წმინდა უცხოური ინვესტიციების ჯამის ტოლია. თუ საქართველო თავისი შემოსავლის ერთ ლარს ზოგავს, მას შეუძლია ეს დანაზოგი საკუთარი კაპიტალის შექმნის ან უცხოური აქტივის შესყიდვის დასაფინანსებლად გამოიყენოს. ტოლობის ორი მხარე სასესხო კაპიტალის ორ მხარეს ასახავს. სასესხო კაპიტალის მიწოდება წარმოებს ეროვნული დანაზოგებიდან, ხოლო მასზე მოთხოვნა კი მოდის ეროვნული ინვესტიციებიდან და წმინდა უცხოური ინვესტიციებიდან.

როგორც წესი, კაპიტალური აქტივების შექმნა სასესხო კაპიტალზე მოთხოვნას ზრდის, მიუხედავად იმისა, სამამულოა ეს აქტივი თუ უცხოური. საყურადღებოა, რომ სასესხო კაპიტალის მიწოდების მოცულობა და სასესხო კაპიტალზე მოთხოვნის ოდენობა სარგებლის რეალურ განაკვეთზეა დამოკიდებული. მაღალი განაკვეთი ადამიანებს დაზოგვისაკენ უბიძგებს, რაც, თავის მხრივ, სასესხო კაპიტალის მიწოდებას ზრდის, ამასთან, ამცირებს ინვესტიციებსა და სასესხო კაპიტალზე მოთხოვნის შემცირებას.

ეკონომიკის გლობალიზაციის შეუქცევადი პროცესი საერთაშორისო ეკონომიკის მნიშვნელობას პერმანენტულად ზრდის. დღეს მსოფლიოში არ მოიძებნება ქვეყანა, რომელიც არ ყიდულობს უცხოეთში წარმოებულ საქონელს (მომსახურებას) და არ აწარმოებდეს საქონელს საზღვარგარეთ გასაყიდად. ფინანსური ინსტიტუტების მეშვეობით, ყველა ქვეყანა, მათ შორის აშშ, მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე ფულის სესხება-გასესხებას აწარმოებენ. ამიტომ ნებისმიერი ქვეყნის სხვა ქვეყნებთან ეკონომიკურ ურთიერთობათა შესწავლა-ანალიზით შეგვიძლია დავასკვნათ, თუ როგორ ურთიერთმოქმედებს ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკა სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან.

თანამედროვე ეპოქაში ეკონომიკის გლობალიზაციის პრობლემებს მეცნიერ ეკონომისტების მიერ სხვადასხვა შეფასება ეძლევა. ეროვნული ეკონომიკის წინსვლით დაინტერესებული მკვლევარები გლობალურ ეკონომიკას ადანაშაულებენ რეალური ეკონომიკის დანაზოგების დაბალ დონეში, რომელიც, თავის მხრივ, უარყოფითად მოქმედებს შრომის მწარმოებლურობასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდაზე. აღსანიშნავია, რომ განვითარებული ქვეყ-

ნების ეკონომისტები გლობალურ ეკონომიკას, მიიხნევენ წინსვლისა და ეკონომიკური ზრდის აუცილებელ წინაპირობად.

დღეს, საქართველოს ეკონომიკაში განხორციელებული ღონისძიებების შედეგად გარკვეული წარმატებებია მიღწეული, რაც ფინანსური სტაბილიზაციის უზრუნველყოფის გარანტიას წარმოადგენს. ფინანსური სტაბილიზაციის მოწინააღმდეგეები „ასაბუთებენ,“ რომ ინფლაციის დონის მინიმიზაცია ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ქვეყნის ეკონომიკის აღმავლობას, სოციალური სფეროს მოწესრიგებას და სხვა.

ეკონომიკური თეორიიდან და იმ ქვეყნების რეალური გამოცდილებიდან, რომლებმაც წარმატებით გადაწყვიტეს ფინანსური სტაბილიზაციის ამოცანები, ცნობილია, რომ ნამდვილი ფინანსური სტაბილიზაცია მიიღწევა არა რომელიმე ერთი, თუნდაც მნიშვნელოვანი ინდიკატორით, არამედ სხვადასხვა ხასიათის მატარებელი, ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული და ურთიერთმოქმედი ინდიკატორების ერთობლიობით.

იმ აუცილებელი ინდიკატორებიდან, რომლებიც ობიექტურად ასახავს ფინანსური სტაბილიზაციის ხარისხს და კომპლექსურობას, აღსანიშნავია: ინფლაციის დონე, სახელმწიფო ბიუჯეტის დაბალანსება, ეკონომიკის ყველა სექტორის ფინანსური მდგომარეობა, ეროვნული ვალუტის სიმტკიცე, სახელმწიფოს საგარეო და საშინაო ვალის მოცულობა, ანგარიშსწორების და გადასახდელების მდგომარეობა, ფულადი მასის სტრუქტურა და ხარისხი, ფულადი და მატერიალურ-ღირებულებითი ეკონომიკური ბრუნვების შესაბამისობა, საგადასახადო სისტემის რაციონალურობა და ეფექტიანობა და ა.შ.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება წარმოუდგენელია გლობალური ფინანსური ბაზრის გარეშე. იმისათვის, რომ მეწარმეები ვალუტათა კურსის მოულოდნელი და მკვეთრი რყევებისაგან იქნენ დაცული და ადვილად შეეგუონ მოულოდნელ ფინანსურ შოკებს, იქნება ეს ხელისუფლების ინფლაციური პოლიტიკა, თუ საგარეო ვალის პრობლემები, ნებისმიერი ქვეყნის მთავრობა იძულებულია გლობალურ ჭრილში განახორციელოს მეცნიერულად მოფიქრებული ფინანსური სტრატეგია.

ამრიგად, ეკონომიკის და მისი ღერძის- ფინანსურ ურთიერთობათა მზარდი გლობალიზაცია, მსოფლიოს თანამედროვე ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონე ახალ ამოცანებს წარმოშობს კაცობრიობას და თითოეულ სახელმწიფოს. ასეთ სიტუაციაში თუ ქვეყანას არ ექნება მწყობრი სტრატეგია და პერსპექტივების ხედვის უნარი, მოსალოდნელია მრავალნაირი გამოუსწორებელი შედეგები. ერთადერთი, ვისაც შეუძლია ნათლად განჭვრიტოს ხვალისდელი დღე, ჩამოაყალიბოს მიზნების იერარქია და მათი განხორციელების თანმიმდევრობა, არის სახელმწიფო ხელისუფლება. გასათვალისწინებელია, რომ ამ ამოცანების გადაწყვეტა მოითხოვს სახელმწიფოს როლის ამაღლებას ეკონომიკური და განსაკუთრებით ფინანსური პროცესების რეგულირებაში იმის მიხედვით, რომ სახელმწიფოებრივი რეგულირება წინააღმდეგობაში არ აღმოჩნდეს საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირების ძირითად პრინციპებთან.